JURNALISMUL SOCIAL ÎN PRESA SCRISĂ. ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE

Marina BOTNARIUC,
lector

Summary

The scientific work „The Social Journalism in Written Media. Theoretical and Practical Approaches" contributes to the development of the media study process. The aim of the research is the determination of the social process impact on the journalism activities. The main method used consists in the content analysis of the following national newspapers: „Ziarul de gardă" and „Jurnal de Chișinău". The social domain branches constitute one of the main objectives of our research, aiming at a thorough analysis of the following aspects: social media information usage, written media topics and social media contribution to the community system development.

Actualitatea cercetării privind manifestările jurnalismului social în presa scrisă constă în considerentul că presa tipărită nu concurează la capitolul viteză de informare cu portalurile de ştiri, iar elementul analitic este asul care justifică viabilitatea publicaţiilor periodice. Conţinutul editorial al acestora trece la un nivel superior şi corespunde unor standarde nou elaborate care sunt în corelaţie cu caracterul original, unghiul de abordare specific, complexitatea materialului de presă. În acest context, jurnalismul social, ca parte componentă a demersului jurnalistic, tinde să depăşească limitele informative şi să devină un spaţiu de dezbatere a problemelor care conturează arealul social şi caracterizează societatea la cotele zonei de repartiţie şi de acţiune a colectivului redacţional.

Tema studiului se axează pe elementele-cheie: jurnalism social şi presa scrisă, pe interdependenţa dintre acestea şi pe tendinţa de evaluare a nivelului de dezvoltare a jurnalismului social în paginile publicaţiilor periodice naţionale. Din perspectiva managementului instituţiei media, interesul de cercetare teoretică şi practică a jurnalismului social este dictat de necesitatea de stabilire a priorităţilor editoriale, astfel încât organizarea redacţiei să fie în concordanţă cu necesităţile informative ale cititorilor.

Scopul lucrării ştiinţifice este demonstrarea practică a tendinţelor autohtone actuale de elaborare a materialelor din domeniul social din punctul de vedere al subiectelor abordate, al corectitudinii şi al respectării rigorilor. Obiectivele au în vizor următorii vectori: analiza calitativă şi cantitativă a materialelor cu tematică socială pe segmentul presei scrise naţionale, identificarea rolului materialelor din

domeniu din perspectiva utilității acestora și determinarea particularităților jurnalismului social în presa scrisă autohtonă.

În calitate de instrument de cercetare a fost utilizată metoda analizei de conținut: calitativă și cantitativă, prin cercetarea intensivă și extensivă a materialelor din cele două publicații periodice selectate. Tehnicile utilizate s-au axat pe disecarea elementelor de interes din materialele de presă, sistematizarea lor în funcție de temele, subtemele sociale abordate, sinteza și compararea preferințelor față de subiectele propuse de colectivele redacționale. Criteriile pe care s-a bazat cercetarea au fost determinate de gradul de valorificare a domeniilor: tema materialului, subdomeniul pe care-l abordează; respectarea rigorilor de redactare a materialelor, printre care și a regimului de surse, regula de structurare; prezența sau absența elementului grafic ca parte complementară a textului; aspectele cercetate în proces de documentare jurnalistică; justificarea motivului de redactare a materialului.

În literatura de specialitate din domeniu jurnalismul social e rar abordat independent de celelalte sectoare ale vieții publice, deși spectrul de subiecte pe care-l înglobează determină volumul mare al spațiului publicistic destinat articolelor de presă din această categorie tematică. Preocupările teoreticienilor vizează mai mult abordări ale genurilor de presă (informativ, analitic, de investigație), ale specificului elementelor din sistemul mediatic (presa scrisă, radio, televiziune, agenții de știri, presa electronică) și mai puțin delimitarea tematică a activității jurnalistice.

Ludmila Malcoci [10, p.29] a specificat funcţiile mass-mediei raportate la opinia publică, citând clasicii P.F. Lazarfeld şi R.K. Merton: „mass media conferă o poziţie socială, impune norme sociale, denunţă pe cele care contravin normelor”. Alte funcţii ale presei ce pot fi aplicate în acest context sunt prezentate de I. Drăgan [7, p.171-178], care specifică funcţia de orientare a conduitelor, de formare a opiniei publice, la nivel de subgrup. Astfel jurnalismul social este direct responsabil de realizarea acestui proces intrinsec. Această funcție se realizează, deoarece reacţiile publicului sunt de multe ori nehotărâte, iar presa le cristalizează, le remodelează după cele ale grupurilor mari [3, p.286]. Modelul de acțiune se realizează „prin amplificarea şi intensificarea comunicării”, ceea ce duce la conştientizarea intereselor comune şi a diverselor strategii ce facilitează orientarea spre „consens şi progres” [4, p.201].

Cercetătorii autohtoni au sesizat existenţa unei convergenţe a opiniilor publice într-o sferă pe care au numit-o „spaţiu social”. Existenţa acestuia este influențată de răspândirea tehnologiilor, astfel raza localităţii este cu mult depăşită, iar vechea relaţie oraş–sat, unde se consumau toate evenimentele de importanţă pentru o comunitate, nu mai este suficientă, pentru că individul se confruntă

cu o realitate diferită față de cea din care provine [9, p.27]. Ideea de unificare a valorilor mai multor comunități este specificată prin fenomenul de globalizare, la care mass-media participă nemijlocit în calitate de agent activ. Astfel s-a realizat anularea limitelor de spațiu, timp și de relații interumane [6, p.70]. P.Gross [8, p.21] echivalează mass-media cu un element-cheie al societăţii civile, care face parte dintr-o serie de instituţii nonguvernamentale şi dintr-o reţea de instituţii formatoare de opinii. Un alt rol atribuit jurnalismului în societate este cel de instrument care alimentează grupurile de indivizi cu informaţii de care au nevoie pentru a putea participa la procesele ce le afectează viaţa [11, p.60], totodată, presa este „un actor al spaţiului public care participă la construcţia simbolică a problemelor publice" (evenimentul reflectat devine unul de interes general) [2, p.30-31]. Jurnalismul social poate deveni spațiul de manifestare a opiniilor distincte ale cetățenilor, acționând ca un filtru între putere și societate în interiorul modelului democratic [13, p.71].

Pentru a face o distincție între domeniile vieții publice, V.Vâlcu oferă o definiție generală pentru toate sferele sistemului de organizare – „o zonă bine delimitată a societății, guvernată de legi specifice, cu istorie proprie și actori care se manifestă cu predilecție în interiorul sistemului respectiv" [15, p.24]. Dacă ar fi să trasăm linii paralele cu domeniul jurnalismului, am putea expune formula prin termeni specifici mai multor sfere: domeniul politic – zona Legislativului și Executivului, axată pe regulamente și legi de organizare și funcționare, animată de oficiali, surse de informație. Cu referire la jurnalism, declarațiile acestora sunt tratate în calitate de motiv de știri. În mod similar operează și jurnaliștii care mediatizează sistemul social al unei țări, regiuni, localități, abordează surse oficiale din toate instituțiile și organizațiile de profil, operează cu date statistice care reflectă o dinamică a parametrilor sociali și conturează evoluția societății, într-o unitate de timp prestabilită, care corespunde parametrilor de urgență, proximitate și viteză de mediatizare.

Acoperirea jurnalistică, chiar raportată la domeniul social, poate fi fragmentată în mai multe arii. Cristian Florin Popescu identifică mai multe instituții ce pot servi ca furnizori de surse de informație: primărie, poliție, justiție, educație, sănătate, religie-biserică, guvern etc. [12, p.14-20]. Fiecare instituție este un domeniu reglementat de Constituție, de legislație, de regulamente.

Dacă în Republica Moldova jurnalismul social se află într-o fază de dezvoltare caracterizată prin constanţă, în Occident evoluția acestui tip de presă a generat crearea de noi tipuri sau stiluri. În SUA, teoreticienii au constatat consolidarea jurnalismului civic și a celui comunitar, aplicațiile practice ale acestora se extind la ideea că mass-media nu numai identifică problemele și fenomenele sociale, ci și se implică în găsirea soluțiilor și în aplicarea lor. În ceea ce privește

rolul presei de oferire a soluțiilor, cercetătorii afirmă că încrederea exclusivistă în soluţii individualiste este importantă pentru indivizi, nu şi pentru problemele care necesită schimbări juridice, economice, sociale [1, p.311]. La nivel național, campaniile de presă sunt exemple prin care mass-media încearcă să lichideze sau să minimalizeze efectele negative ale unor fenomene. Drept exemple pot servi campaniile de colectare de fonduri pentru familii vulnerabile, campaniile de promovare a lecturii etc. Acestea însă sunt organizate de presa periodică sporadic, fără o frecvență constantă și, de regulă, sunt coordonate cu sărbătorile civile și religioase: Revelion, Crăciun, Paști etc. Efectele acestor acțiuni sunt importante la nivel comunitar, dar se înscriu într-o perioadă restrânsă de timp, fără a eradica problema globală. În viziunea cercetătoarei G.Stepanov, campaniile de presă reprezintă un instrument eficient de sensibilizare a opiniei publice, de socializare a maselor și de coagulare a societății [14, p.186-192].

Pentru a atesta prezența jurnalismului social în presa scrisă am recurs la realizarea unui studiu de caz bazat pe metoda analizei cantitative și calitative a datelor de conținut al publicațiilor periodice naționale. Pentru structurarea unui raport complex și cât mai apropiat de realitate am selectat ziarele: „Ziarul de gardă" și „Jurnal de Chișinău". O disimilitudine dintre acestea este periodicitatea, fapt pe care îl justificăm prin necesitatea de a studia subiectul valențelor calitative ale materialelor cu tentă socială din două perspective. Criteriul comun al celor două publicații periodice care a fost luat în considerație este caracterul generalist al conținutului semantic și aria de repartiție națională, ceea ce le conferă acestor ziare *a priori* șansa de a avea un impact mai mare asupra publicului decât ziarele locale. Unitățile de analiză pe care le-am stabilit pentru a efectua studiul de caz sunt:

- unitatea de înregistrare – tematica (socială);
- unitatea de context – materialul de presă;
- unitatea de numărare – numărul de articole pe teme sociale [5, p.375].

În ce privește perioada de analiză, aspectul social este constanta care a determinat cercetarea ziarelor pe următoarele segmente temporale: anii 2011-2014 și ianuarie-martie 2015 (pentru a acoperi o perioadă extinsă de activitate a instituțiilor sociale, potențiale furnizoare de informație, ceea ar facilita evidențierea evoluției sociale pe parcursul a cinci ani).

Materialele sociale ce au apărut pe paginile publicațiilor periodice analizate pot fi structurate după subdomeniul pe care-l dezvoltă. Acest fapt permite conturarea unui tablou al societății, într-o unitate temporală deși definită, dar care caracterizează individul, grupurile sociale, comunitățile pe plan național. Specificul jurnalismului social autohton ce comprimă fapte din domeniul sociumului constă în relevarea aspectelor ce descriu realitatea cotidiană. Acestea pot fi exemplifi-

cate prin problemele societății moldovenești aflate în proces de tranziție: sărăcie, corupție, inflație, migrație etc. și necesitatea mobilizării resurselor pentru depășirea depresiunilor ce perforează organizarea umană.

Pe parcursul anilor 2011-2014 au apărut 98-99 de numere ale ziarului „Jurnal de Chișinău" și 45-50 ale „Ziarului de gardă". Deoarece primul ziar a suferit o modificare de periodicitate, în 2015 numărul acestuia a coincis cu al celui de-al doilea.

Observăm că cele mai multe materiale au fost cele ce au vizat formele de infracțiuni în calitate de subiect: corupție, omor, tâlhărie, crime organizate, trafic de ființe umane etc. (cele mai multe, 19, fiind atestate în 2011 în „Jurnal de Chișinău" și 15 materiale, în 2014, în „Ziarul de gardă"), urmate în cazul ambelor ziare de reportaje de tip istorii de succes sau destine umane, subiecte din domeniile justiției, educației, medicinei.

Cercetarea a demonstrat că numărul materialelor despre infracțiuni a scăzut constant în perioadele de analiză, celelalte domenii au avut o evoluție sporadică: sporire sau creștere, fapt ce poate fi explicat prin interesul mediatic față de subiecte ce devin actuale în anumite circumstanțe sociale și nepopulare în altele.

Compararea datelor cantitative ale conținutului „Ziarului de gardă" reflectă că cele mai multe materiale, similar cu „Jurnal de Chișinău", sunt realizate la subiectul infracțiunilor de diferite categorii, numărul materialelor variind în aceeași perioadă din diferiți ani. Justiția și subiectele aferente acesteia: reforma sectorului, reabilitarea socială a foștilor deținuți, activitatea penitenciarelor este tema care se află tot mai mult în interesul cititorilor, fapt argumentat prin creșterea numărului articolelor ce tratează acest subiect.

La nivel intensiv studiul a demonstrat că standardele de calitate ale materialelor cu tentă socială sunt frecvent încălcate. Date statistice prezentate succint, deseori fără interpretări și fără comparații cu anii precedenți, nu pot fi ilustrative și nu pot exprima care este situația din domeniul abordat. Admiterea aprecierilor din partea jurnaliștilor poate influența opinia cititorilor. Unele subiecte nu sunt prezentate exhaustiv, sunt redate doar unele aspecte, iar altele nu sunt valorificate, astfel materialul de presă nu are dimensiunea de complexitate.

În ce privește spectrul tematic, subiecte din sfera educației, medicinei, sănătății publice, corupției, situației criminologice, precum și evenimentele fierbinți, cu caracter imprevizibil, dar și cele reci, convertite în materiale de presă, sunt tratate foarte des în perioada celor cinci ani de monitorizare. Axa temporală și spațială este extinsă prin raportare la realitatea socială.

Aplicarea metodei calitative la studiul practic al aspectelor jurnalismului social în presa scrisă autohtonă a determinat elaborarea concluziilor vizând

tematica abordată. Aprecierea nivelului la care se află acest domeniu al jurnalismului poate fi interpretată și prin implicarea elementelor teoretice. Diseminarea mesajului mediatic prin intermediul presei scrise ca parte integrantă a sistemului mass-mediei naționale este justificată printr-un raport de complementaritate cu celelalte mijloace de informare disponibile. Presa scrisă intervine ca un agent de socializare care realizează funcția de interpretare sau analiză, mai ales prin materialele complexe. Domeniul social este zona care este intens exploatată, date fiind mai multe subdomenii care necesită documentare din partea jurnaliștilor. Cele mai frecvente teme abordate în paginile publicațiilor periodice analizate „Jurnal de Chișinău" și „Ziarul de gardă" sunt relaționate cu sferele de interes public și se înscriu în schemele prezentate în cadrul reperelor teoretice: proximitate spațială și temporală. Exemple de domenii intens abordate de jurnaliștii de la cele două publicații periodice sunt: educație de toate nivelele, medicină, justiție, infracțiune, corupție, activitatea instituțiilor abilitate în sfera socială, activitatea ONG-urilor, influența economiei asupra nivelului de trai al populației etc. Utilitatea socială a materialelor de presă care au tratat aceste teme este dictată de preferințele publicului care este informat în concordanță cu acele sectoare care constituie zonele sale de interes permanent, deoarece acționează asupra caracterului informării pentru a pregăti diferite categorii de persoane, a influența dezvoltarea opiniilor acestora și a crea un spațiu de dezbatere a ideilor contradictorii, favorizând publicul să devină arbitrul propriului adevăr.

Jurnalismul social se manifestă pe paginile publicațiilor periodice selectate în calitate de obiect de analiză prin mai multe particularități ce pot fi extinse la nivelul presei autohtone și se referă la specificul cultural, social, politic și economic unde se desfășoară toate activitățile cotidiene. Spațiul public este permanent influențat de acești factori și determină dezvoltarea unor direcții de bază și a unor teme care vor intra permanent în vizorul presei.

Una din concluzii se referă la abordarea subiectelor sociale în funcție de perioada temporală: campaniile sociale sunt inițiate de „Jurnal de Chișinău" în preajma sărbătorilor de iarnă, examenele de absolvire intră în atenția jurnaliștilor în perioada sesiunii, reportajele-analiză sunt prezentate la început de an, atunci când instituțiile publice abilitate au procesat majoritatea dosarelor și a proceselor-verbale și pot oferi informații statistice care permit elaborarea materialelor de tip sinteză care ar caracteriza evoluția în anumite domenii pe parcursul anului precedent.

Perioada de cinci ani selectată pentru a identifica anumite tendințe și direcții de activitate a colectivelor redacționale ale celor două ziare a fost suficientă pentru a emite anumite observații la nivel de viziuni. Astfel una din-

tre prioritățile identificate este urmărirea reformelor cu aplicarea standardelor europene în sectoarele educației, justiției și poliției, fapt care poate fi argumentat printr-un număr sporit de articole pe teme ce vizează optimizarea învățământului, închiderea școlilor nerentabile, dezbateri publice ale noului Cod al educației, modernizarea actului justiției, a sediilor judecătoriilor raionale, tehnologizarea justiției etc. care vizează elaborarea știrilor, investigațiilor, interviurilor și a reportajelor de urmărire, de problemă, de analiză, informative. Jurnaliștii și-au asumat în acest fel calitatea de arbitri ai schimbărilor sociale demarate de autorități în mai multe sfere.

O altă particularitate este tendința de a prezenta informații nu doar textual, ci și prin utilizarea mijloacelor de exprimare complementare, precum ar fi infograficele care sporesc diseminarea informației și prezentarea datelor statistice în manieră accesibilă publicului.

A fost identificată și tendința de prezentare a problemei nu doar din perspectivă negativă, dar și prin incitarea publicului de a găsi soluții, unele dintre acestea au fost propuse și analizate de sursele intervievate în cadrul materialelor de presă.

În urma elaborării studiului, am sintetizat unele precepte în calitate de recomandări pentru depășirea limitelor identificate:

- Efectuarea unui studiu sociologic pentru a demonstra în ce măsură sunt satisfăcute așteptările publicului în materie de teme sociale, genurile apreciate și motivele de selectare a ziarelor ar fi o tactică eficientă pentru conturarea profilului auditoriului. Metoda de cercetare ar permite studierea și prognozarea comportamentului cititorului.
- Indicarea mai multor surse în procesul de documentare este o condiție pentru exploatarea mai multor aspecte ale unei probleme, astfel ca imaginea prezentată să fie cât mai completă și cât mai sugestivă pentru cititori, care vor fi capabili să-și dezvolte spiritul critic și analitic.
- Detașarea politicului de latura socială prin trasarea unor limite specifice este un alt deziderat. Deși separarea netă a ariilor este imposibilă la nivel practic, deplasarea accentului logic este una dintre modalitățile de evitare a interferențelor politicului în sfera socială.
- Respectarea rigorilor de redactare, formularea backgroundului ce ar favoriza observarea procesului de documentare a jurnalistului, caracterul echidistant trebuie să se regăsească în materialele publicate de ziare.

Considerațiile emise în urma elaborării studiului pot fi utilizate ca reper pentru aprofundarea temei. Relaționarea cu alte genuri ale presei, analiza interferențelor dintre sferele vieții publice, utilizarea altor unități de cercetare calitativă ar putea evidenția aspecte extensive și intensive ale știrii sociale autohtone.

Referinţe bibliografice:

1. Baker E. C. *Mass media, Piaţa şi Democraţia*. Iaşi: Moldova, 2008. 400 p.
2. Beciu C., Perpelea N. *Europa şi spaţiul public*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2007. 269 p.
3. Bondrea A. *Sociologia culturii*. Bucureşti: Editura Fundației „România de Mâine", 1993. 336 p.
4. Bondrea A. *Sociologia opiniei publice şi a mass media*. Bucureşti: Editura Fundaţiei „România de Mâine", 1997. 312 p.
5. Cauc I. ș.a. *Cercetarea sociologică. Metode și tehnici*. București: Destin, 1998. 437 p.
6. Cemârtan R. *Comunicarea şi mass media*. Chişinău: Reclama SA, 2006. 146 p.
7. Drăgan I. *Paradigme ale comunicării de masă*. Bucureşti: Șansa, 1996. 304 p.
8. Gross P. *Mass media şi democraţia în ţările Europei de Est*. Iaşi: Polirom, 2004. 248 p.
9. Lavric A, Moraru T. *Mass media și comunicarea interculturală*. Chișinău: CCRE Presa, 2005. 60 p.
10. Malcoci L. *Mass media şi opinia publică în societatea de tranziţie: interferenţe*. Chişinău: AŞM, 2000. 156 p.
11. Micu B. *Media şi societatea civilă*. Bucureşti: Ars Docendi, 2013. 184 p.
12. Popescu C. F. *Manual de jurnalism. Redactarea textului jurnalistic. Genurile redacţionale*. București: Tritonic, 2003. 234 p.
13. Runcan M. *A patra putere – legislaţie şi etică pentru jurnalişti*. Cluj-Napoca: Dacia, 2002. 356 p.
14. Stepanov G. Campania de presă – instrument de promovare a valorilor sociale. În: *Sociologia și Asistența Socială: interferenţe naţionale şi perspective de dezvoltare*. *Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale*, 15 mai 2014. Chişinău: CEP USM, 2014. 276 p.
15. Vâlcu V. *Jurnalismul social*. Iaşi: Polirom, 2007. 288 p.